Ks. prof. dr hab. Józef Budniak
Instytut Nauk Teologicznych
Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
tel.: +48 602 772 143
e-mail: jozef.budniak@us.edu.pl

Cieszyn, dnia 31 sierpnia 2022 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Łukasza Bartosza Łukaszewicza
pt.: *Organizacja struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej*
w posłudze biskupa Ignacego Jeża. Aspekt historyczno-prawny
napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Lucjana Świto
Olsztyn 2022, ss. 595.

W odpowiedzi na pismo Przewodniczącego Rady Naukowej Dyscypliny nauki teologiczne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie ks. dr. hab. Karola Jasińskiego, prof. UWM, z dnia 24 czerwca 2022 r. (WT-D.6350.3/2.2022), które powiadamia o uchwale Rady Naukowej Dyscypliny nauki teologiczne Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie powołującej mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim ks. mgra lic. Łukasza Bartosza Łukaszewicza, przedkładam recenzję rozprawy doktorskiej z pozytywną oceną i wnioskiem o podjęcie dalszych czynności w przewodzie doktorskim, w tym o dopuszczenie Kandydata do publicznej obrony.

Uzasadnienie pozytywnej oceny rozprawy doktorskiej

Veni ignem mittere.
Przyszedłem ogień rzucić na ziemię.
/Łk 12,49/

1. Usytuowanie problematyki

Powyższe motto wyjęte z Ewangelii wg św. Łukasza dobrze charakteryzuje postać bp. Ignacego Jeża. W 1960 r., 46.letni ks. Ignacy Jeż przy wyborze biskupiego zawołania sięgnął do fragmentu z Ewangelii według św. Łukasza: *Veni ignem mittere*. Motywacją wyboru tego zawołania było łacińskie słowo *ignis* – ogień, czyli źródło imienia św. Ignacego z Loyoli i związane z jego patronem. Niejednokrotnie biskup podkreślał, że w tym zawołaniu, *Veni*

ignem mittere, czyli „Przyszedłem ogień rzucić" jest modlitwa o to, „aby ten ogień zawsze płonął i aby go nigdy nie zagasiły, nie nadwątliły nawet żadne trudności i zawieruchy".

Dysertacja doktorska ks. mgra lic. Łukasza Bartosza Łukaszewicza pt.: *Organizacja struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w posłudze biskupa Ignacego Jeża. Aspekt historyczno-prawny* jest egzemplarycznym przykładem organizacji struktur w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, którą 28 czerwca 1972 papież Paweł VI erygował bullą *Episcoporum Poloniae coetus,* a jej pierwszym biskupem mianował bp. Ignacego Jeża. Uzasadniając cel swej pracy Doktorant stwierdził, że „celem niniejszej rozprawy jest ukazanie roli, którą biskup Ignacy Jeż odegrał w organizowaniu struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, począwszy od jej erygowania i objęcia urzędu przez jej pierwszego biskupa, poprzez tworzenie i określenie działania podstawowych urzędów, ciał kolegialnych i instytucji oraz rozwój struktury terytorialnej diecezji, aż po kodyfikację prawa partykularnego podczas synodu diecezjalnego. Ponadto celem dysertacji jest przedstawienie historii organizacji terenów diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej aż do momentu jej utworzenia, ze szczególnym wyakcentowaniem działań które zaowocowały jej erygowaniem oraz zaprezentowanie osoby biskupa Ignacego Jeża, jej pierwszego pasterza. Celem tego opracowania jest również ukazanie – na przykładzie konkretnej polskiej diecezji – funkcjonowania rozwiązań prawa partykularnego w okresie zmiany obowiązujących w Kościele kodeksów prawa kanonicznego z roku 1917 i 1983".

Autor w swej dysertacji dokonał próby odpowiedzi na główne pytanie: jak przebiegała organizacja struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w posłudze biskupa Ignacego Jeża w zakresie historyczno-prawnym? Aby uzyskać rzetelną odpowiedź na główny problem badawczy, oraz aby lepiej zrozumieć istotę organizacji struktur diecezjalnych, Doktorant dokonał odpowiedzi m.in. na pytania szczegółowe – pomocnicze: Jak prezentuje się *curriculu, vitae* bp. Ignacego Jeża? Jak przedstawiała się sytuacja kościelna na ziemiach odzyskanych przed utworzeniem diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej? Czy rząd PRL nie wnosi zastrzeżeń przeciwko: podziałowi gorzowskiej administracji apostolskiej na trzy diecezje: gorzowską, szczecińską czyli kamieńską i koszalińską czyli kołobrzeską; utworzenia siedzib biskupich dla diecezji szczecińskiej w Szczecinie, a dla koszalińskiej w Koszalinie; mianowaniu biskupami: szczecińskim biskupa Jerzego Strobę i biskupem koszalińskim biskupa Ignacego Jeża? Jak realizowane były postanowienia Soboru Watykańskiego II? Jak przebiegała organizacja administracyjna Kurii? Jakie powstały najważniejsze instytucje kościelne? Jak przebiegają nominację na poszczególne komisje, wydziały, referaty kurialne? Jak kształtowały i rozwijały się struktury terytorialne diecezji? Jak tworzyło się w diecezji

prawo partykularne? Jak przebiegało organizowanie I Synodu diecezji? Co wniósł swoim nauczaniem I Synod diecezji w życie duchowe i intelektualne? Czy synod spełnił pokładane w nim nadzieje? Jak kształtowało się duszpasterstwo w diecezji? Jaką ocenę aktualnej sytuacji we wspólnotach duszpasterskich zawierają dokumenty biskupa diecezjalnego i Konferencji Episkopat Polski?

Pytania powyższe pojawiły się w przedłożonej do oceny dysertacji ks. Łukasza Bartosza Łukaszewicza wpisującej się w tok prac naukowo-badawczych Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, co Doktorant czynił przez kilka lat pod okiem znanego, cenionego i znakomitego znawcy problematyki prawa kościelnego w Polsce, ks. prof. dr. hab. Lucjana Świto. Należy zaznaczyć, iż uczynił to w sposób udany i twórczo-inspirujący. Stąd wynika konieczność wydobycia wątków historyczno-prawnych w właściwym funkcjonowaniu instytucji diecezjalnych i to w ujęciu kontekstualnym.

Dysertacja ks. Łukaszewicza wpisuje się w 50. rocznicę podpisania przez papieża Pawła VI bulli *Episcoporum Poloniae coetus* o utworzeniu diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Autor zaznaczył, że decyzja Pawła VI poprzedziła normalizacja stosunków między Polską i Republiką Federalną Niemiec. Doktorant merytorycznie ustosunkował się do przeszłości terytorium obecnej diecezji, które przez wieki dojrzewało, by być samodzielnym podmiotem kościelnym. To nie była prosta droga, zwłaszcza po 1945 roku. Komunistyczne państwo nie było zainteresowane tym, by Kościołowi ułatwiać posługę na tej ziemi. Kościół o wszystkich problemach – wpędzeniach i przesiedleniach – stanął do pięknej pracy, by służyć temu ludowi. Po utworzeniu diecezji w 1972 roku bp Ignacy Jeż wraz z biskupami nowych diecezji – opolskiej, gorzowskiej i szczecińsko-kamieńskiej – utworzonych na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski udał się w listopadzie do papieża, by mu podziękować za jego odważną i błogosławioną decyzję. Kiedy po półtoragodzinnej rozmowie wychodzili, kard. Stefan Wyszyński powiedział: „zamknęliśmy coś, co zasługuje na pamięć i wdzięczność. Decyzją Ojca Świętego – jak w Kanie Galilejskiej – stągwie zostały napełnione wodą. Teraz jest czas, aby woda stawała się winem".

Ks. Łukasza Bartosza Łukaszewicza zaprezentował postać pierwszego biskupa diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej Ignacego Jeża, od jego urodzenia (31.07.1914) na terenie diecezji tarnowskiej poprzez krótki pobyt na Morawach, następnie rodzina Jeżów udała się do Ostrowa Wielkopolskiego, gdzie jego ojciec Jan organizował pracę sądu. Właśnie tam, w 1921 r. Ignacy rozpoczął naukę w szkole podstawowej. Po plebiscycie na Górnym Śląsku, jego ojciec po raz kolejny został przeniesiony służbowo do Katowic, gdzie organizował sąd powiatowy. Z czasem cała rodzina Jeżów, przeprowadziła się do Katowic, gdzie dokończył

edukację podstawową i średnią. Od tego czasu był związany z diecezją katowicką. Po ukończeniu formacji duchowo-intelektualnej w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Krakowie otrzymał Święcenia kapłańskie 20 czerwca 1937 r. w katedrze katowickiej. W okresie II wojny światowej za działalność propolską dostał aresztowany w więzieniu w Katowicach, a następnie przewieziony do obozu koncentracyjnego w Dachau (7.10.1942) Kapłanem diecezji katowickiej był do 1960 r. W tym też roku został biskupem w administracji gorzowskiej, a od 1972 r. ordynariuszem diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Biskup Ignacy Jeż od razu przystąpił z ogromną energią do pracy w nowej diecezji obejmującej teren blisko dwudziestu tysięcy kilometrów kwadratowych. Przez dwadzieścia lat posługi pasterskiej zasłynął jako wspaniały pasterz i organizator życia duszpasterskiego. Do ostatnich dni życia biskup senior Ignacy Jeż, choć na emeryturze, w swojej kapłańskiej pielgrzymce z Jezusem był niezmordowany. Aktywnie uczestniczył w życiu Kościoła. Był powszechnie znany z pogody ducha i uśmiechu. To stanowiło szczere i piękne świadectwo jego dziękczynienia za dar łask Bożej Opatrzności. Z pełną pokorą zawsze powtarzał: „Panu Bogu trzeba każdego dnia dziękować za dar życia, dar zdrowia oraz za dar służby Jemu i człowiekowi na tej drodze za Jezusem". Bp Ignacy Jeż był bliskim przyjacielem Jana Pawła II, który swego czasu nazwał bpa Ignacego „Biskupem uśmiechu". Doceniły to dzieci, uznając Go za kawalera Orderu Uśmiechu. Diecezjanie na Pomorzu od wielu lat mówili o nim, „nasz dobry, uśmiechnięty biskup". 20 czerwca 2007 r. obchodził 70. lecie święceń kapłańskich. Zmarł 16 października 2007 w klinice Gemelli w Rzymie w rocznicę wyboru kard. Karola Wojtyły na papieża. 17 października 2007 na zakończenie audiencji generalnej Benedykt XVI poinformował, że chciał na konsystorzu 24 listopada 2007 wynieść do godności kardynalskiej bpa Ignacego Jeża. Został pochowany 23 października 2007 w krypcie bazyliki konkatedralnej Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Kołobrzegu.

Jak stwierdził Autor: „Spośród wielu decyzji i działań, które podejmował on w czasie swojej dwudziestoletniej posługi, trzeba wskazać przede wszystkim zbudowanie od podstaw wymiaru instytucjonalnego diecezji, rozwój struktury terytorialnej oraz tworzenie i systematyzowanie prawa partykularnego. Szczegółowa analiza tej właśnie działalności pierwszego biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego będzie stanowiła treść kolejnych rozdziałów niniejszej dysertacji" (s. 91).

Należy podziwiać odwagę Ks. Łukasza Bartosza Łukaszewicza, za podjęcie tak trudnego, a zarazem cennego i istotnego tematu badawczego. Podjęty przez Autora cel – zdaniem recenzenta – został osiągnięty. Rozprawa stanowi próbę całościowego, historyczno-kanonicznego spojrzenia na wyjątkową rolę, którą w budowaniu struktur diecezji koszalińsko-

kołobrzeskiej odegrał bp Ignacy Jeż jako jej pierwszy rządca. Jak podkreślił Autor w „Zakończeniu": „dotychczasowy brak takiego opracowania utwierdza autora dysertacji w przekonaniu, że podjęty w niej temat jest w pełni uzasadniony, a wnioski płynące z przeprowadzonych w niej badań i analiz jawią się jako interesujące i pożyteczne dla zgłębiania pierwszych 20 lat historii diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej" (s. 494).

Jestem więc przekonany, po przeanalizowaniu powierzonej mojej ocenie rozprawy doktorskiej ks. Łukaszewicza, że wysiłki badawcze odnoszące się do funkcjonowania Kościoła diecezjalnego skierowane są do każdego chrześcijanina, a działanie i moc Ducha Świętego w jego codziennym życiu wprowadza do niego prawdziwy pokój i czyni człowieka wolnym.

Analizowana *Organizacja struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w posłudze biskupa Ignacego Jeża. Aspekt historyczno-prawny* pozwala uznać jej ogromną wartość dla współczesnej historii i kanonistyki.

Wydaje się przeto, co na koniec niniejszego wprowadzenia należy podkreślić, że w takie myślenie historyczno-prawne usiłuje Doktorant wprowadzić każdego chrześcijanina, co sprawnie to czyni poprzez studium analityczno-syntetyczne.

2. Ocena merytoryczna rozprawy

Zasadniczym argumentem przemawiającym za pozytywną oceną rozprawy jest osiągnięcie celu – co dla tego typu prac badawczych jest niezwykle ważne – jaki sobie wyznaczył ks. mgr Łukasz Bartosz Łukaszewicz. W swoim zamyśle twórczym Doktorant jasno i zwięźle precyzuje cel rozprawy, jakim jest ukazanie specyfiki historyczno-prawnej. Tym celem rozprawy było ukazanie tego, jak w kontekście wielowiekowej historii Kościoła w Polsce ukształtowało się budowanie struktur diecezjalnych po II Soborze Watykańskim. Autor w swej dysertacji dokonał próbę całościowego, historyczno-kanonicznego spojrzenia na szczególną rolę, którą w budowaniu struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej odegrał biskup Ignacy Jeż jako jej pierwszy rządca. Ukonkretniając ten dość ogólnie nakreślony cel Doktorant precyzuje go w postaci pytań, które stanowią właściwy problem pracy i zostały one przedstawione w I części recenzji – „Usytuowanie problematyki".

Uważnie wczytując się w treść rozprawy, której głównym przedmiotem było pochylenie się nad tworzeniem diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w wymiarze historyczno-prawnym, można bez trudu przekonać się o jej wewnętrznej spójności, o obiektywnej wartości merytorycznej oraz o naukowych walorach i kompetencji Autora. Przede wszystkim ową spójność, dzięki logicznej przejrzystości, ks. mgr Łukasz Łukaszewicz zawdzięcza dobrej

konstrukcji pracy, czego wyrazem jest jej schemat uwidoczniony w „Spisie treści" (zob. s. 3–5), ułożony zgodnie z obowiązującymi zasadami historyczno-prawnymi, łącznie z przypomnianą przez Sobór Watykański II zasadą o „hierarchii prawd i wartości".

Tytuł rozprawy jest jasny. Jego zwięzłe sformułowanie wyraźnie wskazuje na problem badawczy i źródła. Postawiony przeto w pracy problem jest o tyle ważny, że w takim zamyśle, problematyka dotycząca organizacji struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w posłudze bp. Ignacego Jeża nie została w takim ujęciu i kontekście jeszcze opracowana. W tym miejscu należy podkreślić wielką wrażliwość i czujność Autora, który już we „Wstępie" zaznaczył, że „dla prawidłowego funkcjonowania, a przede wszystkim do owocnego realizowania misji zbawczej Chrystusa w Kościele partykularnym, każda diecezja potrzebuje ukształtowania odpowiednich struktur przewidzianych powszechnym prawem kościelnym. Chodzi tu zarówno o różne instytucje kościelne i poszczególnych urzędników oraz właściwie przeprowadzony podział diecezji na mniejsze jednostki administracyjne, jak i o przepisy prawa partykularnego uwzględniające specyfikę danego terenu i zamieszkujących go wiernych" (s. 10).

Rozprawa ze względu na przedmiot badawczy jest zapowiedzią wielkiego przedsięwzięcia naukowego. Już bowiem sama problematyka dotycząca organizowania struktur diecezji przypadła w okresie zmiany obowiązujących w Kościele kodeksów prawa kanonicznego, z roku 1917 i 1983. To właśnie na biskupie, poprzez wydanie poszczególnych aktów prawnych, spoczywa obowiązek właściwego kształtowania struktur i funkcjonowania Kościoła partykularnego. Pierwszym biskupem w diecezjo koszalińsko-kołobrzeskiej, na którym spoczywała odpowiedzialność za jej był bp Ignacy Jeż. Doktorant jest wrażliwy na tę problematykę, stąd na początku rzetelnie zaprezentował postać bp. Jeża, a następnie szeroko podjął się opracowania najważniejszych instytucji diecezjalnych i kodyfikacji prawa partykularnego. Ujęty w tytule problem badawczy Doktorant szerzej opisał we „Wstępie" i należy uznać za oryginalny, i poprawny metodologicznie, a tym samym ocenić wysoko. Ponadto mając na uwadze, choć jedynie egzemplarycznie wymienione wyżej merytoryczne pozytywy, o czym będzie jeszcze mowa poniżej, Autor podejmuje temat organizacji struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w posłudze bp. Ignacego Jeża w ujęciu historyczno-prawnym oparty na tekstach źródłowych, dokumentach Kościoła, oryginalnych opracowaniach i literaturze przedmiotu, o czym informuje nas już we „Wstępie".

Bardzo pozytywnym aspektem dysertacji ks. Łukaszewicza jest jej stosowany od początku do końca wymiar historyczny i prawny. By wreszcie zrealizować zamierzony cel, trzeba było dokonać wyboru właściwych metod badawczych, komplementarnie stosowanych

ze względu na specyfikę prowadzonych badań, jak i podejmowaną ocenę. W celu zsyntetyzowania całości przebadanych kwestii zawartych w dokumentach, materiałach źródłowych, w oryginalnych opracowaniach i literaturze przedmiotu, Doktorant również skorzystał z metody naukowej stosowanej przede wszystkim w dziedzinie prawa kanonicznego, a więc egzegetyczno-dogmatyczną, historyczną, filologiczną i analityczną. Doktorant wskazał, że „pierwsza z metod umożliwiła wydobycie i wyjaśnienie treści pojęć użytych w analizowanych normach prawnych, a także zrozumienie poszczególnych przepisów, zarówno prawa powszechnego jak i partykularnego diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Metoda historyczna pozwoliła przeanalizować zmiany w obowiązujących przepisach prawnych, które następowały w okresie rządów biskupa Jeża w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Metoda filologiczna umożliwiła poprawne analityczno-opisowej, odczytanie i interpretację treści umieszczonych w poszczególnych źródłach oraz analizę terminologii stosowanej w prezentowanych dokumentach. Metoda analityczna pozwoliła wreszcie ukazać wskazany w temacie pracy wpływ biskupa Ignacego na organizację struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej" (por. s. 11–13). W związku z tym, wyniki badań i wnioski zostały zebrane, zsyntetyzowane i zaprezentowane w „Zakończeniu" (zob. s. 490–494).

Rozprawa doktorska ks. mgr. Łukasza Łukaszewicza stanowi wystarczająco obszerne i kompetentne studium, obejmujące w sumie 595 stron wydruku komputerowego, w tym: „Bibliografia", na którą składają się: materiały źródłowe (historyczne – 5 pozycji, dokumenty papieskie – 8 pozycji, dokumenty soborowe – 5 pozycji, dokumenty Kurii Rzymskiej – 13 pozycji, dokumenty Konferencji Episkopatu Polski i Prymasów Polski – 31 pozycji, dokumenty rządców administracji gorzowskiej – 40 pozycji, **dokumenty biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego Ignacego Jeża – 434 pozycji,** dokumenty związane z I Synodem Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej – 42 pozycje, dokumenty wydane przez kolejnych i rządców bpów koszalińsko-kołobrzeskich, kurię biskupią w Koszalinie i inne instytucje diecezjalne – 70 pozycji, varia – 172 pozycje); oraz opracowania – 172 pozycje. W sumie spis literatury liczy 1274 cytowanych pozycji.

Całość poza „Spisem treści" (s. 3–5), „Wykazem skrótów" (s. 6–9), „Wstępem" (s. 10–14), „Zakończeniem" (s. 490–494) „Bibliografią" (s. 495–593), „Streszczeniem w języku polskim" (s. 594), „Summary" (s.; 595) zawiera cztery rozdziały merytorycznie uzasadnione.

W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Administracja kościelna na terytorium diecezji koszaliński-kołobrzeskiej po jej utworzeniu* (s. 15–91), który posiada charakter historyczno-monograficzny, ks. Łukaszewicz podkreślił, że diecezja koszalińsko-kołobrzeska

posiada swoje korzenie w pierwszym biskupstwie na Pomorzu Zachodnim, które było utworzone w 1000 roku w Kołobrzegu. Rozdział ten zawiera cztery następujące podrozdziały: „Przynależność kościelna poszczególnych terenów do roku 1945", „Tymczasowe struktury kościelne po roku 1945, „Bezpośrednie przygotowanie i erygowanie diecezji" oraz „Ignacy Jeż – pierwszy biskup koszalińsko-kołobrzeski". Podsumowując ten rozdział Doktorant zaznaczył:

> Diecezja koszalińsko-kołobrzeska została erygowana 28 czerwca 1972 roku bullą papieża Pawła VI Episcoporum Poloniae coetus. Historia obecności Kościoła katolickiego na należących do niej ziemiach jest jednak o wiele dłuższa, sięgając początków państwa polskiego i epoki pierwszych Piastów. Przez kolejne wieki Kościół wraz ze swoją organizacją terytorialną przeżywał wzloty i upadki, okresy rozwoju i regresu, w zależności od polityki lokalnych władców, problemów społecznych i religijnych czy często skomplikowanej sytuacji Pomorza Zachodniego na arenie międzynarodowej. W roku 1972 w skład diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej weszły tereny, które przez wieki miały różnorodną przynależność terytorialną, zarówno na płaszczyźnie państwowej jak i kościelnej. Ta nowa jednostka administracyjna Kościoła stała się więc spadkobierczynią bardzo bogatej spuścizny. Pierwszym pasterzem diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej został mianowany dotychczasowy sufragan administracji gorzowskiej – biskup Ignacy Jeż (s. 91).

Konkludując, rozdział pierwszy jest przestrzenią historyczną ujmującą dzieje diecezji do analizy posługi jej pierwszego biskupa – Ignacego Jeża – począwszy od zaprezentowania jego bogatego biogramu aż do jego czynności prawnych związanych z objęciem urzędu biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego.

Ustanowienie i funkcjonowanie najważniejszych instytucji diecezjalnych to myśl przewodnia, jaką podjął Doktorant w **kolejnym rozdziale** (s. 92–244) składającym się z czterech podrozdziałów. Autor zaprezentował proces tworzenia przez pierwszego biskupa diecezji, Ignacego Jeża, najważniejszych instytucji w diecezji. Najwięcej miejsca Doktorant przeznaczył omówieniu centralnej instytucji jaką jest kuria biskupia. Następnie opisał utworzenie i funkcjonowanie ciał doradczych biskupa diecezjalnego takich, jak: konsulty diecezjalnej, kolegium konsultorów i rady kapłańskiej, kapituły kanoników w Koszalinie i w Kołobrzegu oraz sąd biskupi. W każdym z podrozdziałów przeanalizowane zostały najpierw przepisy prawa powszechnego odnoszące się do poszczególnych instytucji, z uwzględnieniem ewolucji norm prawnych. Następnie opisane zostały czynności i akty prawne bp. Jeża, stanowiące podstawę utworzenia tych instytucji oraz ustalające ich skład personalny i sposób funkcjonowania. Podsumowując ks. Łukaszewicz skonstatował, że

od chwili objęcia urzędu biskupa nowo powołanej do istnienia diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej Ignacy Jeż, poprzez swoje decyzje i wydawane akty prawne, zbudował od postaw potrzebne do jej właściwego funkcjonowania instytucje. Jego działania objęły formalne utworzenie poszczególnych gremiów, ich personalną obsadę oraz określenie sposobu ich działania poprzez wydawanie norm prawa partykularnego. Biskup Jeż utworzył centralny organ w diecezji wspierający go w wykonywaniu władzy wykonawczej, którym była kuria biskupia i jej poszczególni urzędnicy. Powołał do życia ciała konsultacyjne, czyli konsultę diecezjalną, kolegium konsultorów i radę kapłańską, oraz przyczynił się do erygowania dwóch kapituł: katedralnej w Koszalinie i kolegiackiej w Kołobrzegu. Umożliwił wreszcie wiernym swojej diecezji prowadzenie procesów o stwierdzenie nieważności małżeństwa przed własnym trybunałem, ustanawiając sąd biskupi w Koszalinie. Obok opisanych instytucji utworzył także inne, nie mniej ważne: radę duszpasterską, seminarium duchowne i diecezjalną Caritas […] (s. 244).

Rozdział trzeci (s. 245–423) zatytułowany *Kształtowanie i rozwój struktury terytorialnej diecezji* skupia uwagę na roli biskupa Ignacego w tworzeniu i rozwoju struktury terytorialnej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej oraz jego odpowiedzialność o naturalny kontakt „między biskupem a duchowieństwem i wiernymi świeckimi poprzez wybór dziekanów i wicedziekanów" (s. 14). Tematyka podjęta w tym rozdziale zawarta została w trzech podrozdziałach. W pierwszym podrozdziale Doktorant przeanalizował normy prawa powszechnego i partykularnego dotyczące dziekanów, ich rolę i zadania. Podrozdział ten kończy się prezentacją poszczególnych nominacji dziekańskich i wicedziekańskich. W drugim podrozdziale ukazane zostały zmiany co do ilości i terytorium poszczególnych dekanatów. Na początku trzeciego podrozdziału Doktorant, wprowadzając czytelnika w problematykę „sieci parafialnych", zaznaczył na początku, że „parafia to ustanowiona w Kościele partykularnym na sposób stały określona wspólnota wiernych, w której troskę duszpasterską, pod władzą biskupa diecezjalnego, sprawuje proboszcz jako jej własny pasterz. Podobnie jak odnośnie pojęcia dziekan i dekanat, tak i w przypadku pojęcia i rozumienia terminu parafia, nastąpiła dość istotna zmiana od przepisów Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku, poprzez nauczanie Soboru Watykańskiego II i prawodawstwo posoborowe, do ostatecznych rozwiązań przyjętych przez Kodeks prawa kanonicznego z 1983 roku" (por. s. 353). W tym miejscu należy pochwalić Autora za rzetelne i skrupulatne zaprezentowanie, w porządku chronologicznym, erygowanie przez bp. Jeża parafii, wikariatów i rektoratów.

Rozdział trzeci ks. Łukaszewicz podsumował, tak oto:

Organizując od podstaw funkcjonowanie diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, biskup Ignacy Jeż, oprócz powołania do życia najważniejszych instytucji, włożył ogromny wysiłek w rozbudowę jej struktury terytorialnej. Z jednej strony, kreował poprzez decyzje personalne obsadę urzędów dziekańskich i wicedziekańskich, tworząc gremium oddanych sobie

> kapłanów posługujących w terenie. Z drugiej zaś, rozbudowywał sieć dekanatów i parafii, wydatnie zwiększając ich ilość, co nie było prostym zadaniem, szczególnie wobec niechętnej postawy władz państwowych zarówno na szczeblu centralnym jak i lokalnym. (s. 423).

W ostatnich latach swoich rządów bp Ignacy Jeż zdecydował się na uporządkowanie i usystematyzowanie obowiązującego w diecezji prawa partykularnego, co zostało zaprezentowane przez Autora dysertacji doktorskiej, ks. Łukasza Łukaszewicza w ostatnim, **IV rozdziale** (s. 424–489) zatytułowanym *Stanowienie i kodyfikacja prawa partykularnego*. Strukturę tego rozdziału stanowią dwa podrozdziały. W pierwszym podrozdziale nakreślony został stan prawny obowiązujący w dniu ustanowienia diecezji, który stanowi punkt wyjścia dla tworzenia nowego prawa partykularnego. W kolejnym etapie Autor dokonał analizy aktów prawnych ogłoszonych przez bp. I. Jeża. W drugim podrozdziale ks. mgr Łukaszewicz dokonał cennej analizy procesu kodyfikacji prawa partykularnego oraz przedstawił przygotowanie i przebieg I Synodu Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej, co było wykonaniem ważnego kroku ku recepcji Soboru Watykańskiego II. Idea synodu stworzyła szansę na kształtowanie Kościoła koszalińsko-kołobrzeskiego na miarę Bożego ustanowienia. W podsumowaniu ks. Łukaszewicz, stwierdził:

> I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej zrealizował wskazane mu cele i spełnił pokładane w nim nadzieje. Dzięki wysiłkowi i pracy osób najbardziej zaangażowanych, czyli członków komisji przygotowawczych, a później komisji problemowych, oraz członków synodu uczestniczących w sesjach plenarnych i wiernych diecezji modlących się za synod, udało się stworzyć w miarę kompletny zbiór prawa partykularnego diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Zawarte w nim statuty dotyczą szeregu dziedzin życia Kościoła, obejmowały duchownych i świeckich, regulowały posługę słowa Bożego i dzieło uświęcania, określały sprawy dóbr materialnych oraz procedury związane z procesami i sankcjami w Kościele. W tym wielkim dziele szczególną i wiodącą rolę odegrał biskup Ignacy Jeż jako inicjator synodu i jego moderator na każdym etapie prac synodalnych, bez którego inspiracji i ewangelicznego ducha I Synod Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej nie zostałby zwołany i przeprowadzony (s. 488–489).

W „Zakończeniu" (s. 490–494) tego rozdziału ks. Łukaszewicz zreasumował swą dysertację, a szczególnie jeszcze raz przypomniał przywołał pierwszego biskupa diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, Ignacego Jeża, który urodził się w przededniu pierwszej wojny światowej, przebywał trzy lata w obozie koncentracyjnym w Dachau, wychowany na Śląsku, był kapłan diecezji katowickiej. Bogate doświadczenie życiowe posłużyło bp. Jeżowi to do prący duszpasterskiej, a szczególnie w wychowaniu młodego pokolenia, spełniając różne zadania w instytucjach edukacyjnych i wychowawczych diecezji katowickiej (w latach 1946–1960 pracował jako katecheta i dyrektor Gimnazjum Katolickiego im. św. Jacka

w Katowicach oraz był rektorem niższego seminarium duchownego). Charakteryzując postać bp. Jeża Doktorant przypomniał, że w 1960 r. został „wyniesiony przez papieża Jana XXIII do godności biskupa, przez dwanaście lat posługiwał jako sufragan biskupa Wilhelma Pluty w rozległej administracji gorzowskiej. Biskupia posługa na tych ziemiach z całą pewnością pozwoliła bp. Ignacemu dobrze poznać teren jego przyszłej diecezji, co niewątpliwie przyczyniło się do jego owocnej i skutecznej pracy jako biskupa koszalińsko-kołobrzeskiego. Przed pierwszym biskupem stanęło zadanie zbudowania od podstaw struktur nowo utworzonej diecezji. W kolejnych rozdziałach pracy, w oparciu o szeroki materiał źródłowy, zarówno archiwalny, jak i publikowany, zostały przedstawione działania bp. Jeża w dziedzinie ustanawiania instytucji diecezjalnych, rozwoju struktury terytorialnej i tworzenia prawa partykularnego" (s. 492).

W tej części dysertacji Doktorant dokonał bezcennej, a zarazem potrzebnej do prawidłowego funkcjonowania diecezji podsumowania wskazującego, jak ważne i istotne były akty prawne, zarządzenia i decyzje personalne wydanego przez bp. Ignacego Jeża.

Zdaniem recenzenta, „Zakończenie" tegoż studium jest jego zwieńczeniem w postaci próby oceny, wyprowadzenia konkretnych wniosków i pewnych uwag odnoszących się do problemu rozprawy, z jednoczesnym spojrzeniem w przyszłość co do podejmowania dalszych prac badawczych. Doktorant realizując założony cel badawczy konsekwentnie, poprzez przeprowadzoną syntezę dokumentów Kościoła oraz oryginalnych opracowań naukowych wskazał, że „dotychczasowy brak takiego opracowania utwierdza autora dysertacji w przekonaniu, że podjęty w niej temat jest w pełni uzasadniony, a wnioski płynące z przeprowadzonych w niej badań i analiz jawią się jako interesujące i pożyteczne dla zgłębiania pierwszych 20 lat historii diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej" (s. 494).

Wczytując się w treściową zawartość dysertacji ks. mgr. Łukasza Łukaszewicza należy powiedzieć, że za słusznością takiego, a nie innego ujęcia merytorycznego rozprawy, przemawiają ogólne racje, które jedynie przykładowo tu przywołane, poświadczają w pełni powyższy stan rzeczy:

1. Dysertacja doktorska, zgodnie ze wskazanym tematem, stanowi syntetyczno-twórczą monografię, dobrze osadzoną w realiach przeprowadzonych badań, z wykorzystaniem materiałów źródłowych, dokumentów Kościoła i oryginalnej literatury przedmiotu, odnoszących się zarówno do historii, jak i prawa kanonicznego.

2. Doktorant prognozując zasadny program badawczy – wnikliwa analiza prowadzonych badań w świetle dokumentów Kościoła i dokumentów źródłowych – poszerzył oryginalne spojrzenie historyczno-prawne na postać bp. Ignacego Jeża i jego zaangażowanie

w budowaniu struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Wszystko to razem wzięte zmierzało, zgodnie z obranymi metodami, ku istotnym refleksjom w sferze historii i prawa, a mianowicie w kierunku urzeczywistniania zbawczego posłannictwa Kościoła.

3. Po przeczytaniu rozprawy doktorskiej ks. Łukaszewicza, recenzent jest przekonany, że Autor chciał wykazać, że tylko konsekwentna droga jaka została obrana w oparciu o przebadaną bazę źródłową, stanowiącą tło dla podjętych badań, może – kiedy dziś Kościół jest na „drodze synodalnej" – stać się szansą na zrealizowanie we współczesnym świecie słów zawołania biskupiego z Ewangelii wg św. Łukasza (Łk 12,46): *Veni ignem mittere* – „Przyszedłem rzucić ogień". W tej sentencji bp Ignacy Jeż ujął swą biskupią misję, prosząc Boga o to, „aby ten ogień zawsze płonął i aby go nigdy nie zagasiły, nie nadwątliły nawet żadne trudności i zawieruchy".

Podsumowując od strony merytorycznej rozprawę doktorską należy skonstatować, że w całym swym ujęciu wnosi ona cenny wkład w budowaniu trwałego chrześcijańskiego domu, jakim jest Kościół. Tym samym Doktorant otwiera drogę do dalszych twórczych poszukiwań tego typu badań.

3. Ocena formalna rozprawy

Uważne wniknięcie w treść rozprawy *Organizacja struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w posłudze biskupa Ignacego Jeża. Aspekt historyczno-prawny* można wyrazić przekonanie, że jest ona solidnym i źródłowo opracowanym studium, będącym w jej trzech odsłonach: wieloaspektowym, kompetentnym i metodycznie poprawnym dziełem, wymagającym od Autora dużego wysiłku intelektualnego, erudycyjnego, a w pewnym znaczeniu także spojrzenia interdyscyplinarnego, łączącego z powodzeniem takie obszary badawcze, jak: historia i prawo.

Ksiądz mgr Łukasz Łukaszewicz podjął się w swej rozprawie trudu krytycznego opracowania pionierskiego dzieła, co uczynił *sine ira et studio,* a więc z odwagą, umiarem i taktem. Chwała więc Autorowi rozprawy, a zwłaszcza jej Promotorowi, ks. prof. dr. hab. Lucjanowi Świto za podjęcie tegoż ważnego i jakże ciekawego problemu badawczego.

Dokonana przez Doktoranta prezentacja i analiza dokumentów historycznych i prawnych pozwala uznać jej ogromną wartość dla współczesnej kanonistyki. Systematyzuje ona i ubogaca nauczanie o organizacji struktur nowej diecezji oraz o jej funkcjonowaniu. Autor dysertacji wskazał, że opracowanie podjętego zagadnienia nie stanowi tylko jakiejś martwej koncepcji czy górnolotnej idei, ale ma ważne implikacje do rozwijania w diecezji

życia chrześcijańskiej zarówno osobistego jaki i wspólnotowego. Staje się konkretnym narzędziem dla wrażliwości ewangelicznej, to znaczy przyjąć wiarę, wiarą żyć i wiarę przekazać, to bardzo ważne zadanie Kościoła.

Na uznanie zasługuje „Wstęp" pracy zawierający wszystkie istotne elementy, które powinny się znaleźć w każdej rozprawie naukowej, a więc: wprowadzenie w tematykę, właściwie nakreślone tło, wskazane metody badawcze pracy niesione przez jej historyczno-prawny charakter, jasno i wyczerpująco nakreślony cel oraz postawiony problem. Doktorant scharakteryzował główne źródła rozprawy oraz „Bibliografię". Natomiast „Zakończenie" podsumowuje wyniki osiągniętych badań.

Ksiądz mgr Ł. Łukaszewicz w sposób zgodny z zasadami logiki i metodologicznie poprawnie, rozpracowuje poszczególne części rozprawy. Zaznaczyć należy, co nadaje walor naukowy, że każdy rozdział kończy się podsumowaniem, mimo że nie ma zapisu – ani w „Spisie treści", ani na zakończenie rozdziału – „Podsumowanie". O dobrze zorganizowanym warsztacie naukowym świadczą poprawnie i w sposób jednakowy w całej pracy robione przypisy, stanowiąc w wielu miejscach źródłowe dopowiedzenie i uzupełnienie niektórych wątków informacyjno-treściowych. Język rozprawy jest jasny, bogaty w słownictwo i komunikatywny. Zdaniem recenzenta, nad formą pracy, starannością wydruku oraz dbałością w formułowaniu zdań pod względem stylistycznym z pewnością czuwał znany z perfekcyjnych tekstów Promotor.

4. Uwagi krytyczne i pytania

1. Uwagi krytyczne:

– choć język rozprawy jest komunikatywny, logiczny i poprawny, to jednak zdarzają się pewne potknięcia, jak m.in. w niektórych miejscach można zauważyć brak interpunkcji – znaków przestankowych;

– w wielu miejscach brak jest litery – znaku graficznego (np.: jest „czyi", ma być „czyli" (s.244);

– wydaje się, że Autor nie rozróżnia myślnika od łącznika. Np. „1975-1987". Powinno być: (1975–1987); często Autor pisał „koszalińskokołobrzeskiej", a powinno być: „koszalińsko-kołobrzeskiej"; to samo dotyczy kanonów, np.: kan. 1990-1992, a powinno być kan. 1990–1992.

– w dysertacji jest 2128 przypisów. Zdaniem recenzenta, przypisy powinny mieć numerację ciągłą w obrębie rozdziału pracy. Jeżeli praca ma cztery rozdziały, to należało w każdym z nich ponownie rozpocząć numerację od 1.

Podniesione przez recenzenta powyższe uwagi i pytania, są raczej natury „kosmetyczno-korektorskiej", w niczym nie ujmują rozprawie dużej wartości historyczno-prawnej, domagając się jej upublicznienia w postaci książki.

2. W ramach dyskusji nad niniejszą rozprawą, kieruję pod adresem ks. mgr. Łukasza Łukaszewicza następujące kwestie:

– Omawiając postać bp. Ignacego Jeża, pragnę zapytać dlaczego Autor nie skorzystał z archiwum diecezji katowickiej oraz z publikacji historyków śląskich, jak np.: F. Jerominek, *Życiorys biskupa Ignacego Jeża*, WD 1960, nr 10; J. Myszor, *Stosunki Kościół - państwo okupacyjne w diecezji katowickiej 1939-1945*, Katowice 1992?

– na s. 132 Doktorant napisał: „Działalność wydziału uzupełniali referenci pomocniczy odpowiedzialni za referaty obejmujące różne dziedziny duszpasterstwa specjalnego i specjalistycznego, których liczba zmieniała się w poszczególnych latach". Zdanie to zakończone zostało przypisem nr 552. W przypisie 552 Autor odnotował, że korzystał z „Schematyzmu" z 1977 r. i 1982 r. oraz wymieniał referaty pomocnicze, wśród których był referat do spraw ekumenizmu. W związku z czym pragnę jeszcze raz przywołać postać bp. Ignacego Jeża: był pierwszym „architektem" nowej diecezji, zorganizował I Synod diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, brał udział w Soborze Watykańskim II. Soborowy *Dekret o ekumenizmie "Unitatis redintegratio"* rozpoczyna się zdaniem: „Jednym z zasadniczych zamierzeń Drugiego Watykańskiego Świętego Soboru Powszechnego jest wzmożenie wysiłków dla przywrócenia jedności wśród wszystkich chrześcijan". Wyjątkowością koszalińskiej Katedry są witraże znajdujące się w oknach prezbiterium. Przedstawiają one m.in. Marcina Lutra i Filipa Melanchtona – dwóch wielkich reformatorów Kościoła. Ich obecność w katolickiej katedrze jest dowodem na wielką mądrość i wrażliwość na sztukę powojennych gospodarzy świątyni, choć nie brakowało głosów z zewnątrz, by wizerunki twórców reformacji usunąć. Anegdota głosi, iż pewnego razu jedna z modlących się kobiet spytała biskupa Ignacego Jeża, czyjego świętego jest to podobizna, wskazując na Marcina Lutra? Ten odrzekł, że święty to on jeszcze nie jest, ale jeśli codziennie jest na mszy świętej, to jest nadzieja, że tak się stanie. W *Vademecum ekumenicznym* skierowanym dla biskupów czytamy: „Biskup nie może uważać promowania jedności chrześcijan po prostu za jedno z wielu zadań swojej posługi, obowiązku, który mógłby lub powinien być przedkładany nad

inne, pozornie ważniejsze priorytety. Ekumeniczne zaangażowanie biskupa nie jest opcjonalnym wymiarem jego posługi, ale obowiązkiem i powinnością". Nawiązując do powyższych zdań pragnę zapytać Doktoranta: dlaczego w treści dysertacji nic nie jest wspomniane o ekumenizmie oraz czym dla bp. Ignacego Jeża był ekumenizm?

5. Wniosek końcowy

Przedstawione do oceny analityczno-syntetyczne studium w postaci rozprawy doktorskiej zatytułowanej *Organizacja struktur diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w posłudze biskupa Ignacego Jeża. Aspekt historyczno-prawny*, pozwala na wydanie jednoznacznego stwierdzenia, że stanowi ona oryginalną, pionierską pracę badawczą. Lektura przeprowadzonych przez Doktoranta analiz i wyników badań daje podstawy do stwierdzenia, że w rozprawie został osiągnięty cel postawiony we „Wstępie" – stanowi to podstawę do pozytywnej oceny rozprawy.

W ostatecznym wniosku stwierdzam, że rozprawa doktorska ks. mgr. Łukasza Łukaszewicza jest dojrzała pod względem naukowym. Doktorant w prezentacji i interpretacji poglądów zachował należyty krytycyzm i obiektywizm. Wykazał w tym wszystkim nieprzeciętną ciekawość badacza naukowego i umiejętność samodzielnego prowadzenia badań. Aktualność podjętego problemu i treściowe walory rozprawy wprost domagają się jej publikacji. Uważam, że zaprezentowana rozprawa zarówno od strony merytorycznej, metodologicznej, jak i formalnej w świetle obowiązującej ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, dlatego stawiam wniosek o kontynuowanie przewodu doktorskiego.

